

CALEN NOVES IMATGES RELIGIOSES

ALGUNES IMATGES TRADICIONALS ESTAN GASTADES I FINS I TOT SÓN NOCIVES

JOSÉ MARÍA VIGIL

VEURE: Què és la realitat segons la religió?

Tota cosmovisió es pot reduir a uns quants trets o imatges bàsiques. Què és, en esquema, el món, la realitat, segons ho veu la religió? La immensa majoria dels creients respondria: la realitat és

-un Déu que vivia sol eternament, que un dia va decidir **crear** aquest món fràgil, que continua existint perquè Ell el sosté en l'ésser;

-un Déu **Senyor** totpoderós, que ens dicta la seva llei moral per tal que ens incorporem al seu Pla de Salvació sobre el món, el triomf final del qual Ell garanteix;

-un Déu Pare que ens prova en aquest món material, per dur-nos després a la vida eterna amb Ell al cel, després de jutjar-nos...

Aquests són tres esquemes bàsics o "escenaris" de com la realitat és concebuda o imaginada per les religions, p.e. les monoteïstes. I moltíssims creients pensen que la realitat és així, literalment.

JUTJAR:

Però la realitat, en ella mateixa, continua essent un misteri inaccessible per a nosaltres. "Per què existeix la realitat, i no pas el no-res?", es preguntava Leibniz. Les cultures –i dintre seu les religions– van respondre a aquest angoixant interrogant irresolt, representant-se la realitat com algun d'aquests o altres "escenaris", per mitjà d'imatges i metàfores originals, creatives, a vegades fins i tot genials, que han permès als nostres avantpassats de viure-hi donant-los un sentit, una comprensió del món, una esperança, una missió...

Preguntem-nos: aquestes imatges "descriuen" la realitat tal com és? Obviament no; la Realitat mateixa és un misteri que ens sobrepassa. Només els fonamentalistes pensen que la realitat és literalment tal com la "descriuen" les seves tradicions religioses. Aquestes tradicions són simbòliques: veritats profundes, no pas veritats literals, no pas descriptives. Són imatges perfectes? O també tenen els seus inconvenients? Són millorables? Són imatges eternes, "per sempre", o també es gasten? Pot ser que n'hi hagi que no només siguin obsoletes, sinó que avui puguin estar resultant fins i tot negatives, nocives?

Problemes concrets d'aquestes tres imatges

228

- La imatge d'un **Creador** que ho va crear tot del no-res, té les seves dificultats. Si des de sempre existia Déu sol, i hagués pogut ser sempre així... quin sentit té la realitat? És un caprici (de Déu)? Podria no haver existit? No és res en si mateixa?

La imatge de creació escindeix totalment la realitat entre Creador i creació, buidant-la d'entitat i reduint-la a pura contingència, només "sostinguda en l'ésser per Déu". Un Déu transcendent i aliè al món seria la veritable totalitat de l'ésser.

Però, ¿qui ha dit que la realitat és dual, i que hi ha un principi creador expatriat de la realitat, sencera i diferent, transcendent... i que la realitat real que coneixem i som... és pura varietat i dependència? El món que avui vivim, i que l'actual explosió científica ens presenta, és incompatible amb aquesta imatge. Per a la ciència fa temps que no és plausible la creació. La pot contradir la religió?

Aquesta imatge dual, escindida, ens fa mal, perquè ens aliena, redueix el cosmos al no-res ontic, li treu la immanència i la posa fora del món, impedeix una vivència holísticament unificada de transcendència i immanència: ens fa esquizofrènic.

- La imatge de Déu com a Senyor totpoderós, com un gran Senyor feudal a qui es deuen tots els que neixen en el seu feu, la relació essencial del qual amb els humans és de domini-submissió total, també té grans problemes.

Imaginar Déu com a Rei que governa el món, té tota l'aparença de ser una projecció de la societat agrària patriarcal que es va estendre per les cultures a partir del neolític, quan comencen a aparèixer les "religions" (no la religiositat) del Déu guerrer, patriarcal, monàrquic...

Una imatge així no respon pas a la nostra sensibilitat ni a la nostra visió, ni a la nostra situació actual. Avui ens resulta inacceptable una "ontologia senyorial de la dominació jeràrquico-patriarcal". Per altra banda, aquesta imatge ens destitueix de responsabilitat en fer-nos confiar que Déu salvarà el món passi el que passi.

Aquesta imatge ens fa mal en la situació actual de possibilitat d'un desastre final (nuclear o climàtic)

causat pels humans, perquè ens fa cecs al fet que ara veiem que el planeta és a les nostres mans, i que ningú no el vindrà a salvar si no assumim la nostra responsabilitat. En aquest sentit concret, el discurs religiós habitual sobre Déu com a Senyor fa mal a la humanitat i al cosmos.

- La imatge que som ànimes vingudes a menys de la nostra condició espiritual, vivint per un curt temps encadenades a un cos material, però destinades a retornar a una vida eterna espiritual en el cel després de superar un judici individual, ha estat en vigor amb molta força, durant mil·lenis.

Però aquesta visió només mira el drama històric dels humans. Aquests són l'únic important de la realitat: tota la resta de la realitat seria accidental, addicional, només posat com a escenari on representar la història de la salvació espiritual dels humans. La matèria seria un aspecte o un episodi negatiu marginal que finalment desapareixerà.

Nosaltres ja no vivim en aquest món dualista, de matèria i esperit enfrontats. Aquells plantejaments platònics són senzillament inacceptables un cop hem obert els ulls al món d'avui, en el qual la distinció matèria/esperit és cada vegada més incerta. No existeix la matèria absolutament despullada de la pròpia identitat, d'energia, de vida. Partícules i ones, matèria i energia, terra i vida, ment i consciència, només són aspectes diferents d'una mateixa realitat única. No podem pensar que estem expatriats del nostre món original ni que estem concursant per a una salvació individual fora d'aquest món.

Ja no compartim aquella visió per la qual el més important del cosmos era l'ésser humà, els seus interessos, la seva història i la seva salvació personal celestial... Volem viure la dimensió religiosa en el món real, del cosmos, de Gaia, el tot holístic de matèria, energia, vida, ment, esperit i Divinitat, en el qual som els darrers en arribar, amb el privilegi d'estar capacitats per fer-nos càrrec humil i responsablement del cogovernament amb la natura.

Moltes més coses s'haurien de dir d'aquestes i d'altres imatges –alguna en diem en els materials complementaris– que avui xerriquem, i que a molts cristians que viuen en sintonia amb els millors avenços del pensament actual ja li resulten estranyes (pecat original, redempció, cel, infern...).

ACTUAR:

Reconèixer la naturalesa del llenguatge religiós

S'ha de prendre consciència de la peculiaritat del llenguatge religiós: és simbòlic, metafòric.

Expressa veritats “profundes”. Però no té capacitat ni competències per descriure'ns o informar-nos sobre la realitat, el món, l'altre món, la matèria, l'esperit... És com la poesia: ens diu coses meravelloses i transmet vivències profundes, amb molt contingut veritable, però no ens confonem pas interpretant-les literalment, sinó “poèticament”.

Els nostres avantpassats varen interpretar els símbols religiosos literalment, com a descripcions. Som la primera generació que està vivint aquest canvi epistemològic cultural.

La Realitat Última no l'ha vista ningú, però tots els pobles han tingut la necessitat de qüestionar-se-la i viure la dimensió religiosa. Aquesta inaccessibilitat s'ha suplert amb intuïció, imaginació, creativitat, símbols, metàfores... Les imatges religioses elaborades així no poden pas ser perfectes (doncs són humanes), ni per sempre (ja que es desgasten amb el temps i poden quedar sense base amb l'avenç del coneixement). I pot arribar un moment que no només ja no serveixen, sinó que fins i tot resulten nocives.

Pel que fa a la resta, si mirem la història, veiem que les tradicions –també la nostra– no han pas deixat mai de crear imatges i d'abandonar-ne d'altres. No és res de nou. Només que ara el canvi és més ràpid, més radical, més urgent, per primer cop, conscient.

El problema és complex, i no té una solució fàcil, perquè les metàfores no sorgeixen pas per decret, ni per la imaginació genial d'un individu... sorgeixen conjunturalment del subconscient col·lectiu...

Què fer aleshores, només esperar passivament? Es poden fer coses molt importants: prendre consciència de la peculiar epistemologia religiosa, superar el fonamentalisme, saber que el nostre discurs religiós no descriu la realitat, i plantejar-se la necessitat de renovar-lo fins i tot quan la nostra comunitat visqui tranquil·la amb les seves imatges ancestrals heretades. No cal pas canviar si no se'n sent la necessitat, però sí que és convenient conèixer el problema, per comprendre el que està passant a molts, i per no impedir la necessària transformació.

En els materials complementaris d'aquesta Agenda oferim textos, reflexions i suggeriments.